

Boganmeldelse

Klaus Petersen (2011)

Bastarden. Historien om efterløn.

Tilblivelsen 1975-1979

Odense: Syddansk Universitetsforlag,
198 s., kr. 175,-

Ingen vil vel benægte at efterlønnen har spillet og stadig spiller en vigtig rolle i dansk politik. Det blev senest demonstreret, da Venstre, De Konservative, Dansk Folkeparti og Det radikale Venstre indgik forlig om en tilbage-trækningsreform og dermed gjorde efterlønnen til et af hovedtemaerne i 2011-valgkampen. Bogens forord blev skrevet i maj 2011, så timingen af udgivelsen fejlede ikke noget.

Mangt og meget er gennem tiden sagt om efterlønnens fortræffeligheder og ulyksaligheder. Ændringerne af efterlønsordningen i 1998 fik så dramatisk negative konsekvenser for Socialdemokraterne, at det herefter nærmede sig politisk selvmord blot at nævne muligheden af at ændre på dette velfærdssikon, som forfatteren benævner efterlønnen. Selv V, som i 1998 blandt andet gik til valg på helt at afskaffe efterlønnen, turde først gå i lag med beskedne ændringer i 2006 og det endda først efter en grundig forberedelse af opinionen og med tilslutning fra alle partierne undtagen SF og Enhedslisten. I alt den tumult kan det undre, at der kun har været beskeden interesse for at undersøge efterlønnens tilblivelse. Det er denne undren, der har motiveret forfatteren: Hvorfor fik vi en efterlønsordning i 1979, og hvorfor kom den til at se ud, som den gjorde? (s.14). Nysgerrighed er en god drivkraft for forskningen.

Forfatteren giver indledningsvis en vare-

deklaration, hvor bogens tre analytiske lag præsenteres, bogens tre røde tråde: den politiske beslutningsproces, efterlønnen i den socialdemokratiske historie samt det historiske institutionelle lag. Indholdet af de to førstnævnte lag beskrives kort og generelt, mens redegørelsen for det sidste lag – helt berettiget – er tildelt et kapitel for sig selv. Her giver forfatteren en god oversigt over de to hovedspor, han mener, der har udviklet sig i dansk socialpolitik: Det socialpolitiske spor (universalisme, skattefinansiering, ydelserne uafhængige af bidrag og tidligere indkomst, administreret af det offentlige) og kassespo-ret (kun for medlemmerne af en forening eller kasse (fx arbejdsløshedskasse), blandingfinansiering af medlemmerne og staten, administreret af kassen, hjælp til selvhjælp princip).

På det socialpolitiske spor afviger efterlønnen på alle de førnævnte punkter. Den bryder med hæderkronede principper i dansk sociallovgivning. Derfor afviste Socialministeriet efterlønstanken. Bedre er det med kassespo-ret, men den afviger dog markant, da det er fundamentalt for at modtage arbejdsløshedsdagpenge, at man står til rådighed for arbejdsmarkedet, og det gør en efterlønner jo netop ikke. Efterlønnen falder således mere eller mindre igennem, uanset hvilket spor man lægger den på. Derfor har forfatteren valgt at kalde bogen: Bastarden (s.41).

Ideen om en efterløn opstod hos SID, som et svar på 1970'ernes arbejdsmiljøproblemer. Den nedslidte arbejdskraft skulle have en anden mulighed for at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet, end de gældende før-

tidspensionsordninger gav og gerne med et højere ydelsesniveau. Forbundet fremsatte i 1975 et konkret forslag, uden at det dog for alvor fængede, hverken blandt fremtrædende socialdemokratiske politikere, i LO eller i Socialministeriet. Kun SF forsøgte ihærdigt at bringe sagen videre, men forgæves.

Den afgørende vending kom i løbet af 1977, hvor efterlønnen skiftede fokus fra at blive præsenteret som en socialpolitisk ordning til at blive præsenteret som en arbejdsmarkeds-politisk ordning. Sagen og alle dens akter blev følgelig overdraget fra Socialministeriet til Arbejdsministeriet, så fra at handle om nedslidning og tilbagetrækning, kom det nu til at handle om beskæftigelsespolitik. Med den vedvarende høje arbejdsløshed blev en efterlønsordning nu set som et instrument, der kunne nedbringe arbejdsløsheden. Jo flere der benyttede sig af ordningen, desto flere arbejdsløse kunne der ansættes i deres sted og her var ministeriets beregninger af effekten endog meget optimistiske. Det hjalp på efterlønsordningens videre fremdrift at de fremlagte beregninger også viste, at den næsten ville være udgiftsneutral for staten. Forfatteren konstaterer dog at estimerne nærmest var gætværk.

Med sagens flytning til Arbejdsministeriet styrkedes fagbevægelsens rolle i den indledende del af beslutningsprocessen. Den blev med Svend Aukens udnævnelse til arbejdsminister i oktober 1977 for alvor flyttet over til Folketingets partipolitiske behandling og fremmet betydeligt med ham som den dri-

vende kraft frem til den endelige vedtagelse den 10. november 1978.

Det er lykkedes forfatteren at skrive en godt struktureret, veloplagt og velskrevet analyse af den politiske beslutningsproces, af partiernes standpunkter, af Venstres accept af en efterlønsordning i forbindelse med dannelsen af SV-regeringen i 1978, af DA og LO's modstridende holdninger, af den ministerielle rolle og ikke mindst af Svend Aukens afgørende betydning for forløbet. Analysen sættes på god vis ind i den politisk-parlamentariske kontekst og i Socialdemokratiets problemer med at få nogle sejre i de krisefyldte 1970'ere.

Efter min mening har det gavnet analysen, at forfatteren trækker på politologisk forskning og politologiske teoribygninger samtids med, at han har bevaret historikerens blik og interesse for det unikke og individuelle. Den golde modstilling af de to discipliner har han ganske enkelt sat sig ud over. Det er han sluppet godt fra. Bogen giver dermed en god indsigt i og forståelse af velfærds-ikonets tilblivelse. Den bygger på et omfattende kil-demateriale og er særdeles veldokumenteret med 433 henvisninger på 161 sider. Historikeren fornægter sig bestemt ikke. Nu venter vi så med glæde på næste bind af efterlønnens historie, som forfatteren i bogens sidste linje varsler, han vil skrive.

Lars Bille, Lektor
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet